

Dick Schaap

B. De HZ 45 en Jacob Koeman

Van zout naar zoet, maar toch doorgaan!

Willem Koeman, de eerste schipper van de HZ 45, voer ruim 50 jaar op de Zuiderzee. Hij viste op haring, bot en ansjovis, vissoorten van het zoute water. Maar in 1932 werd de Zuiderzee afgesloten van de Noordzee. Toen begon een periode van verzoeting van het water. Langzaam aan kwamen er andere vissen in de netten van de vissers, zoetwatervissen. In 1941 werd Willem 75 jaar. Hij droeg toen het bezit van de schuit over aan zijn oudste zoon Jacob. In die tijd was de verzoeting van de Zuiderzee voltooid. Jacob was voortaan visser op het IJsselmeer. Zijn vangst bestond vooral uit aal (paling) en snoekbaars.

1932 en 1941, twee jaartallen, die de grote verandering aangeven in het leven van de Zuiderzeevissers. Een verandering die voor de meeste Huizer vissers ook het einde betekende van hun beroep. Zij zagen voor zichzelf geen toekomst als visser. Ik schreef er in

Jacob Koeman omstreeks 1950

het eerste deel van dit artikel al over. In het boekje over de visserij in Huizen gedurende de eerste drie decennia van de twintigste eeuw met de sprekende titel 'Help ons het hoofd boven water houden' geschreven door Anetta van der Hulst (Lelystad, 1994) wordt uitvoerig beschreven hoe dit veranderingsproces in Huizen is verlopen. Maar de Koemans bleven vissen. Toen Jacob in 1953 stierf, was hij op één na de laatste visser van Huizen. De laatste was Joost Westland met de HZ 1, die er een jaar later mee ophield. Jacob is maar 56 jaar geworden. Als hij ouder was geworden, zou hij vast de laatste visser geweest zijn.

Dit tekent de man. Een behoudend mens in de goede zin van het woord, die zijn beroep zag als zijn roeping. God had het zo gewild, waarom zou hij dan iets anders gaan doen?

Jaap Koeman

Jacob zoals wij in onze familie hem noemden, stond in het dorp bekend als Jaap. Een man van heel weinig woorden, ernstig; het leven was geen lolletje. Toen ik als jongen een wijsje floot waar hij bij zat, zei hij tegen mij: 'Nijt fluiten, taatjen. De duvel fluit je nae'. Eerlijk, integer, altijd bereid om te helpen, zoals verderop zal blijken. Vierkant, oersterk. Hij kon in zijn eentje bij sterke wind het grootzeil van de schuit helemaal opzetten. Weinig woorden, maar zeker niet dom. Op een prachtige foto uit 1924, staat hij tussen de 'jongelingen' van de Christelijke Jongelings Vereniging 'Samuël' te Huizen. Die verenigingsavond was weliswaar het enige uitje van de week, maar daar werd je tegelijk gevormd! Tot een 'nuttig lid van kerk, staat en maatschappij' zoals dat toen heette. En naar de kroeg gingen de Koemans niet.

Jacob is vrijgezel gebleven, maar daarin was hij lang niet de enige man in het dorp.

De tweede wereldoorlog.

Over Jaap Koeman zijn de nodige verhalen uit de oorlog in omloop. Hennie Roukens, in die tijd de overbuurman van de familie Koeman, voer in die tijd verschillende keren mee op de HZ 45 als derde man. Hierover is hij enkele jaren geleden geïnterviewd door Evert Bruinekool, journalist o.a. van het weekblad 'Schuttevaaier' (ed. 19 januari 2002). Uit dit interview het volgende citaat over een ontmoeting tussen de HZ 45 en een Duitse patrouilleboot vlakbij de Huizer haven omstreeks 1943.

'De houding van Koeman tegenover de Duitse bezetter heeft op Roukens een onuitwisbare indruk gemaakt. Op een keer stond Jaap aan het roer, ik aan het zwaard, toen wij werden aangeroepen door de Duitsers. "Niet kijken", zei Jaap, "net doen of je niets gehoord hebt". De Duitsers herhaalden hun boodschap. "Wir müssen lange Dünne haben, riefen ze vanaf hun boot, voorzien van luchtafweergeschut. Zij kenden het woord voor paling niet. Jaap voer stug door en de Duitsers haalden hun ankerketting op. Ze kwamen achter ons aan en gaven een schot voor de boeg. "Niet kijken, duik achter het zwaard. Daar kan je niets gebeuren", riep Jaap mij toe en bleef doorvaren. Hij ging rechtstreeks op een zandplaat af en kon daar overheen komen, omdat het een noordwestenwind was. De Duitsers voeren inmiddels op volle vaart achter ons aan en zaten direct muurvast. Jaap ging door en zeilde heel scherp langs de kop van de pier de haven in. In één lijn voer hij door naar de afslag, waar wij direct werden gelost. Anderen brachten direct eten en drinken aan boord, zodat wij vrijwel onmiddellijk weer naar buiten konden. Omdat de Duitsers wisten om welk schip het ging, liep Jaap een enorm risico. Toch wilde hij niets aan die Duitsers afstaan. Hij voer richting Harderwijk en na verloop van tijd kwamen we weer terug. Nooit meer iets van gehoord. Later hoorde Roukens dat de Duitse boot forse averij had opgelopen. Er moest een sleepboot uit Amsterdam aan te pas komen om die boot er af te sjorren. De mitrailleur voorop was zelfs afgebroken'.

In dit interview vertelt Roukens nog meer over Jaap Koeman, onder meer over een ontmoeting met een zeiljacht met zgn. Hitlerjugend en over zijn houding tegenover zwarthandelaren. In die oorlogsjaren werd er veel paling gevangen en de voedselvoorziening was slecht. Gelegenheid genoeg om je te verrijken. Maar Jaap Koeman heeft nooit één cent willen verdienen door oneerlijke praktijken en dit was algemeen bekend in het dorp. Ik herinner me zelf dat ik met mijn vader trots stond te kijken naar een ereboog van groene dennentakken ergens op de Voorbaan. Het was augustus 1945, feest voor de bevrijding en voor koningin Wilhelmina. Bovenop de boog stond een klein model van een Huizer schuit: de HZ 45. "Dat is voor Jacob van oëme Willem, omdat hij niet zwart handelde in paling. Hij gaf ze aan arme mensen", zei vader.

In 1944 na de invasie in Normandië en na de slag om Arnhem vorderden de Duitsers veel botters om als dit nodig was te kunnen vluchten en om te verhinderen dat de Geallieerden de schepen zouden gebruiken. Jacob voer toen zijn schuit naar Lemmer in Friesland. Lambert Koeman, de jongere broer van Jacob, is later op de fiets over de Veluwe en door Overijssel naar Lemmer gefietst. Een heel gevaarlijke tocht, want in die dagen was de Nederlandse ondergrondse verzetsbeweging erg actief op de Veluwe en namen de Duitsers burgers uit wraak gevangen (Putten!). In Lemmer ontmoette hij zijn broer en met hulp van anderen zijn de twee broers op een nacht uit die Friese haven gevlucht, weer terug naar Huizen.

Meevaren

Dat wilde ik heel graag! Een weekje mee met de schuit. Met de HZ 45 natuurlijk, van neef Jacob. Mijn hele jeugd – ik ben geboren in 1937 - was vol met verhalen over schuiten en visserij. Er waren de verhalen van mijn moeder over haar vader, die tot zijn vroege dood in 1918 Zuiderzeevervisser was geweest. Er waren de verhalen van Ome Henk: Hendrik Prins, een oom van mijn moeder, ook visser tot in zijn ouderdom. Ik schreef al over de verhalen van Willem Koeman. En er waren er nog meer die vertelden....

Maar Jacob Koeman wilde eigenlijk geen passagiers op de schuit. Ik denk dat hij zich bewust was van de vele gevaren op het water en hij voelde zich verantwoordelijk voor een kind van een ander. Het heeft dan ook een hele tijd geduurd voordat mijn moeder en haar zuster Aaltje Jacob hadden overgehaald: Dirk mocht een weekje mee. Ik was 12 jaar, het was zomer 1950.

HZ 45.

Onvergetelijk

Er zijn weinig perioden in mijn leven, die in mijn herinnering nù, na ruim 55 jaar, mij nog zo helder voor ogen staan, als deze weken op zee. Eén week tijdens de vakantie in 1950, twee weken in 1951 en twee (of drie?) weken in 1952 voer ik mee met de HZ 45. Ik maakte alles mee.

Het was midden in de nacht van zondag op maandag, dat mijn tante Aaltje, die bij ons woonde, mij wakker maakte: "Kom Dirk, het is tijd". Slaapdronken zat ik even later bij haar achterop de fiets in mijn blauwe overal. We reden naar de Havenstraat. In 'het huis op het hoogje' (zie eerste aflevering van dit verhaal) brandde al licht. Daar waren 'de meiden van Oëme Willem' (de zussen van Jacob) in het schemerige achterhuis bezig met het vullen van de kostmand. Een of twee roggebroden, een zak meel, een stuk gerookt spek, een busje melk en één met karnemelk, aardappels, suiker, koffie, thee en nog wat etenswaren, een busje petroleum, kleine zaken zoals lucifers en suiker. Buiten op de kruiwagen stond een vaatje met vers water. Ik had zelf een stuk kaas meegenomen; mijn vader was kaasboer.

Toen alles klaar was liep ik met Jacob en Willem de knecht naar de haven. Willem, dat was W. Kos ofwel 'Willem Pel', een oude visserman. Van de wal, op de plecht en dan de stap naar beneden. Daar stond ik op het deken (vloer van de schuit), nog steeds slaperig. Er was geen wind. "Gae jij nog mar effies te kooi, taatjen, want mit dee blakte, kommen we nou toch de haven nijt uit". Als er wind was geweest, was de schuit precies om één minuut na twaalf, als de zondag afgelopen was, de haven uitgezeild. Maar er was geen wind (Huizers: blakte, of blak weer = windstille) en ... de HZ 45 had geen motor! Dus ik dook het vooronder in en lag even later in de linker kooi te slapen.

Zeilen en vissen

Die maandagmorgen kwam de HZ 45 pas weer in actie toen er een geschikte wind was om de haven van Huizen uit te zeilen. Soms was de wind pal noordelijk. Dan moest er getrokken worden. Ik weet nog, dat ik met Jacob op de pier stond met een trektouw om me heen. Samen trokken we de zware schuit naar het havenhoofd, wel zo'n halve kilometer. Dan een snelle sprong op de plecht en daar ging de schuit, schuin weg van het havenhoofd.

Zo begon de werkweek voor de vissers. Zeilend kwamen we aan op het meest geschikte punt om de netten uit te gooien. Vaak visten de Huizers in een baan van zuidwest naar noordoost, zo van Muiden naar Urk. Aan het begin van zo'n 'trek' ging het kuilnet overboord. Het duurde een kwartier, voordat de kuilboom uitstond en alle gewichten op de goede hoogte hingen. Bij harde wind vierde de visser zijn gewichten, zodat het net niet te hoog kwam te liggen. Het roer ging van de pen, de helmstok omhoog. De schuit stuurde zichzelf, het zware sleepnet en de wind hielden hem op koers, de wind dwars achter.

's Zomers was er vaak weinig wind en moesten bij het vissen alle zeilen worden bijgezet. Vier stuks, grootzeil, fok, kluiffok en bezaan (ook wel 'bras' genoemd). Het touw waarmee de bezaan wordt opgehaald heet de 'dirk'. Dat vond ik wel leuk. Wakkerde de wind aan dan ging als eerste de bezaan naar beneden. Er moest net genoeg vaart zijn om het zware kuilnet over de bodem te slepen. Na een uurtje of vier, was de 'trek rond' en werden de zeilen gestreken. Het net werd opgehaald. Een heel werk, want een kuilnet is wel twintig meter lang. De vangst had zich in het smalle achtereind, het 'aatje', verzameld. Een zwaar karwei, want de HZ 45 had ook geen winch. Soms was de vangst zo groot, dat eerst met de 'beugel', het schepnet een deel van de vangst uit het net moest worden geschept, voordat het gevulde aatje licht genoeg was om het met vier armen binnenboord te halen. Het touw waarmee het net was dichtgeknoopt ging los en daar viel de vangst in de achterste bun (Huizers: 'trog').

Je zag eerst vooral spiering! Gelukkig kronkelden daartussen ook de palingen waarom het ging. En er waren meer vissoorten: snoekbaars, baars, pos, blei, voorn. Ik herinner me zelfs een prik, een aalachtig visje, dat zich met een zuigmondje vast hechtte aan het hout van de schuit. Als de schuit weer op een goede plek was gezeild, ging de 'kuul' weer overboord en begon de tweede trek.

Weinig rust

Maar nog geen rust voor de vissers. Eerst moest de vangst worden uitgezocht. De spiering en de overige kleine witvis gingen in de voorste 'trog', de snoekbaarzen gingen in een apart netje en de paling werd beetje bij beetje in de sorteerbak geschept. Tussen haakjes: wie geïnteresseerd is in hoe al deze werktuigen er uit zagen, alles is op beeld gezet tot in de kleinste details door Peter Dorleijn in zijn boeken over de visserij op Zuiderzee en IJsselmeer.

Met behulp van een driehoekig zinken maatbakje werden de palingen zorgvuldig uitgezocht. De 'ael' (Huizers voor 'paling') die te klein was, ging overboord. Jacob Koeman behoorde niet tot de vissers die verdienden aan 'ondermaatse' (Huizers: 'ongermaes') en dus verboden paling. Dit sorteren nam zeker enkele uren in beslag. Als de wind gunstig was geweest, was de trek al weer uit en moest er weer 'gehaald' worden. Bij weinig wind was er soms wel even tijd voor iets anders. Voor reparaties bij voorbeeld. Het is bekend, dat in deze tijd, zo'n vijf jaar na de tweede wereldoorlog, het IJsselmeer nog vol lag met wrakken. Gezonken boten, neergestorte vliegtuigen. Het kwam dus herhaaldelijk voor dat het net vastliep aan zo'n wrak. Hennie Roukens vertelt in het al eerder genoemde interview:

'De meeste vliegtuigwrakken werden onmiddellijk met boeien afgezet, maar een enkele bleef onopgemerkt. Als je dan met de 'kuul' aan stukken van het vliegtuig vast kwam te zitten, was dat levensgevaarlijk. Het is ons één keer overkomen. Jaap gaf direct opdracht de touwen van de 'kuul' door te snijden. Deed je dat niet, dan werd je onderuit gehaald. Toch was ook het doorhakken van de touwen niet zonder risico. De botter, die niet meer de druk van de 'kuul' achter zich had en met alle zeilen in top voer, kreeg dan zo'n klap dat de mast bijna het water raakte. Zeker een Huizer botter schept, als hij plat gaat, achter water. Ik stond in het vooronder tot mijn knieën in het water'.

Willem Koeman bij sorteerbak

Ik heb zelf verschillende keren meegemaakt dat het net scheurde. De vangst ging verloren en er was weer veel werk nodig om de gaten te dichtten, of om van twee 'kuuls' er één te maken. En zó was er ook werk aan de touwen, de zeilen, het houtwerk. Ik leerde als jong maatje van Jacob echt 'splitsen en knopen'. Maar weinig rust en ... weinig verdienen.

Ik herinner me dat we 's zaterdags in de haven kwamen en dat Jacob tegen mij zei: "Nou hemmen je ézien dat we twee keer de kuul kapot éhad hemmen deze week. Gien verdienste, mâr jij hemmen wel égeten. Hoo mot dat nou, Dirk?" Het huilen stond me nader dan het lachen. Ik naar huis. En daar vroeg ik moeder om mijn spaarpot. Met een rijksdaalder in mijn hand holde ik terug naar de Havenstraat. "Hier, voor de kost", zei ik tegen Jacob. Maar die zei dat ik mijn geld maar weer mee moest nemen, 't was maar een grap geweest. Het vissersbedrijf was een hard bestaan. Daar kon je wel wat humor bij gebruiken.

Eten en slapen

We waren weer eens in de haven. Het werk voor die week was gedaan. Op de walkant stonden altijd oude vissers toe te kijken naar de schuit en naar de bemanning. "Zoë, jooëntjen, van wéél bê jij d'r één?" Ik moest dan uitleggen wie mijn vader was en mijn moeder. "Ja, ja, een weekie mievaren. Schoften en leggen, aarst niks". 'Schoften en leggen', Huizers voor: eten en slapen. Met andere woorden: vakantie op het water. Ze hadden gelijk, die mannen, ik was nog te jong om volwaardig werk te kunnen doen op de schuit. Zo nu en dan wat hand- en spandiensten, maar moe werd ik daar niet van.

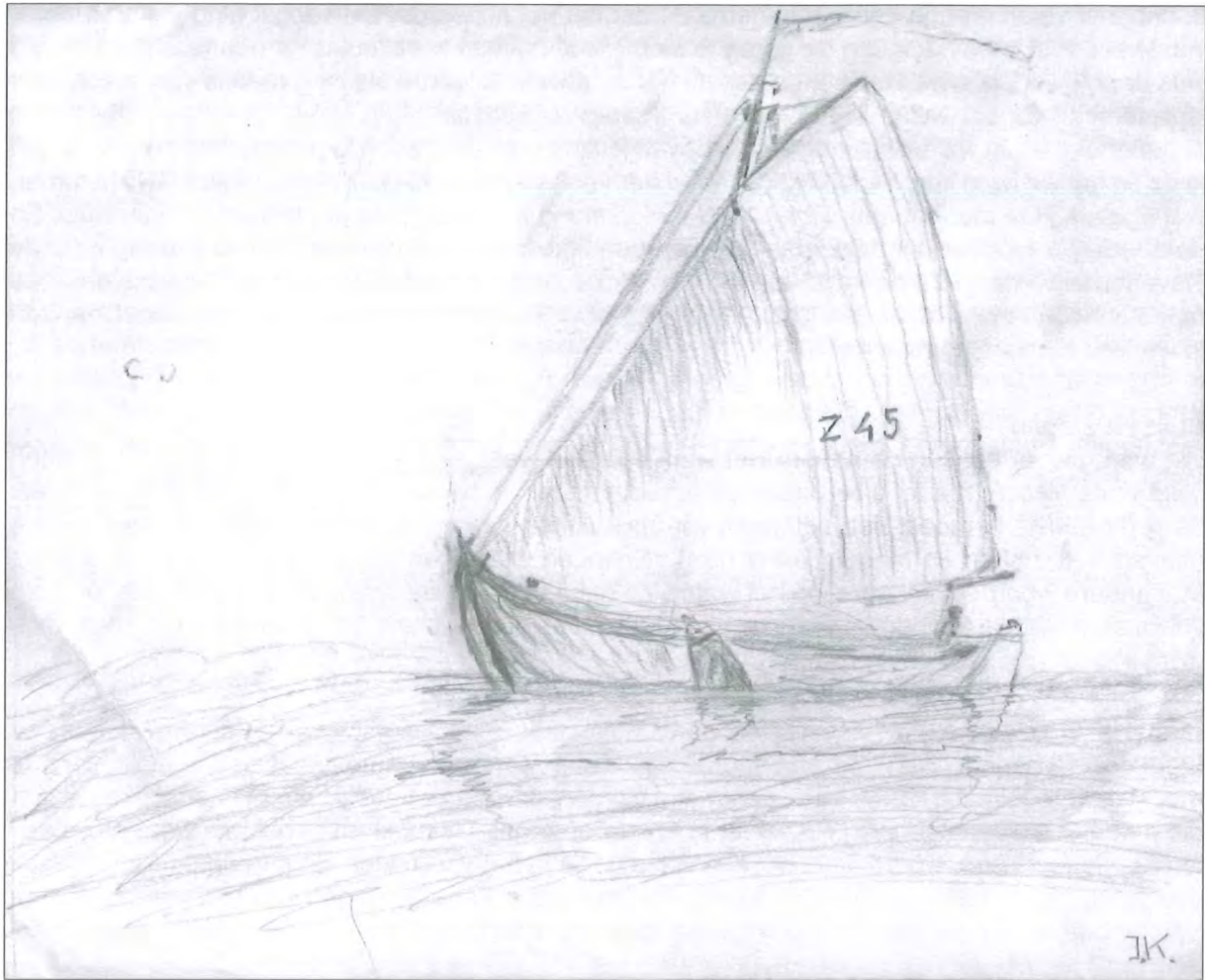
Eten! Het is bekend dat de vissers heel eenvoudig aten. Een koelkast was niet aanwezig. Melk en brood waren bederfelijke waar. Het voornaamste eten waren de pannenkoeken. De melk hiervoor moest door regelmatig koken 'vers' gehouden worden. Ik vond ze heerlijk, die pannenkoeken, zeker die met een stukje uitgebakken spek er in en stroop erop!. Gekookt en gebakken werd er op een turfvuurtje in de zgn. 'vuurduvel', het kleine kacheltje in het vooronder. En dan natuurlijk vis! Vaak gestoofde of gebakken paling. Of... gestoofde peertjes, op zee gekregen van een voorbijvarende Spakenburger. Die namen altijd stoofperen mee aan boord. Het eten op de schuit was heel niet gek.

Het is meermalen gebeurd, dat de vissers pas aan eten toekwamen, nadat de 'trek' uit was. Dan was er ook verse vis aan boord. Ik werd dan bijvoorbeeld om een uur of twaalf in de nacht wakker gemaakt. "Etenstijd!". En daar zat ik nog half slapend met een heerlijke verse moot gebakken snoekbaars op mijn bord. De gekookte aardappels lagen in een pan en ieder schepte op zijn beurt daar een vork vol uit. In het midden van de pan stond een kommetje gesmolten boter, op z'n Huizers 'dooëp', om de aardappels letterlijk in te dopen.

Slapen deed ik in één van de kooien. Op de 'bultzak' (strozak) en onder een deken. Uitmaken? Nee, dat hoefde niet. Een duidelijke herinnering is, dat ik meermalen 's nachts wakker ben geworden, omdat mijn hoofd lager lag dan mijn voeten. Dan was de schuit tijdens mijn slaap door de wind gegaan en lag nu over de andere kant dan toen ik 'te kooi' was gegaan. Ik draaide me een halve slag om en viel weer in slaap. Wassen? Even een handvol zeewater over mijn gezicht was voldoende. Het toilet? Niet aan boord. Je stond bij of zat op het boord en wat je kwijt wilde, ging de zee in. Toen er een hele tijd veel wind was en ik moest poepen, gaf Jacob me de grote houten schep. Daarboven hurkend ging het ook. Dit was minder gevaarlijk dan zittend op het boord. Die schep diende als 'hooschop' om het binnengekomen water uit de 'pompgaten' te scheppen.

Tekenen

Ik heb altijd graag getekend. Daarom had ik ook een schetsboek meegenomen aan boord. Er was genoeg na te tekenen. Onderdelen van de schuit, of schuiten op zee aan de netten. Ik heb er nog enkele van bewaard. Op een keer, toen het even rustig was aan boord, vroeg Jacob Koeman mij of hij het ook eens mocht proberen. En zo tekende deze stoere visserman met zijn grove knuisten zijn eigen HZ 45! Het resultaat ziet u hierbij afgedrukt. Uniek, denk ik. Er zullen weinig tekeningen zijn van botters die zijn gemaakt door de visser zelf.

Tekening van Jacob

Even rust aan boord. Het zal wel een dag 'blak' zijn geweest. De HZ 45 had geen motor en was dus gedoemd om te liggen wachten tot er wind kwam. En dat kon in augustus wel eens even duren. Ik zie die warme, spiegelgladde zee nog voor me. En de schuit vol... muggen. IJsselmeer-muggen, van die dikke groene. Hele lagen muggen.

'In Volendam lossen'

'Lossen' betekent: de vangst aan wal brengen en verkopen. Als twaalf- of dertienjarige had ik weinig inzicht in het economische aspect van de visserij, maar in die zomerweken waarin ik meevoer op de HZ 45 losten we verschillende keren de palingvangst in andere havens dan in Huizen en op andere dagen dan op zaterdag. De vangst was dan goed geweest. Of Jacob nam de kans waar op een betere prijs voor zijn vangst dan in Huizen. We waren aan wal in Marken, in Volendam, in Spakenburg en in Harderwijk. En zo zag ik dat in die jaren in die plaatsen nog heel wat meer visserij was dan in Huizen. In Spakenburg herinner ik me in de afslag te zijn geweest.

In Volendam zag ik vrouwen in klederdracht langs de dijk lopen. Eén tafereeltje zal ik nooit vergeten. Volendam is een katholiek dorp. Ik zag een pastoor in vol ornaat langs de dijk komen. Hij droeg iets onder een doekje. Opeens was er een vrouw die voor hem knielde. De pastoor liep verder en de vrouw stond daarna weer op. Later heb ik begrepen dat de man op weg was naar een stervende en 'ons Heer' (de geconsacreerde ouwels voor de communieviering) droeg. Wat wist ik als oerprotestants jongetje van zulke dingen?

Eén van de laatste keren dat ik als jongen meevoer op de HZ 45 was dit zonder knecht. Jacob Koeman kon in Huizen geen knecht vinden. De oude Willem Pel kon het niet meer. Anderen wilden

niet meer, zoals Bertus Schaap ('Bertus Rot'). Met mooi weer voeren we naar Spakenburg. Ik heel trots zo nu en dan aan het roer. In Spakenburg vond Jacob na navraag bij dezen en gene geen knecht. Toen naar Harderwijk. Vlak bij de haven van Harderwijk lag toen al een groot deel van de Knardijk (de zuidelijke dijk van het eerste deel van Oostelijk Flevoland). We voeren door een gat in die dijk. Maar in Harderwijk ging het even als in Spakenburg. Niemand te vinden die als knecht op de HZ 45 wilde werken. En zo kwamen we met zijn tweeën weer in Huizen terug. Jacob heeft toen noodgedwongen een tijdje de schuit stil moeten leggen. Hij werkte toen een tijdje als visschoonmaker op de visfabriek 'De Mayonna'.

Overigens, de uitdrukking 'in Volendam lossen', werd door oude vissers ook wel gebruikt als staande uitdrukking. 'Hij gaet in Voëlandam lossen' betekende dan zoveel als: Hij doet iets wat ongewoon is. Bij voorbeeld: Hij gaat naar een andere kerk dan naar de kerk waar hij thuis hoort.

Zaterdag

Na een week vissen kwam de HZ 45 terug in de Huizer haven. Dan werd er 'gelost'. De paling werd uit het ruim geschept in een grote teil. Met twee man werd de zware teil op de wal gezet. In een drafje ging het de straat over naar de afslag, een houten gebouwtje ongeveer midden op de haven. Daar kwam de vis in een bak die op een grote weegschaal stond. Om de weegschaal heen was een soort tribune, waarop de viskopers zaten en het publiek. Die beoordeelden de vangst. Dan werd er 'afgeslagen'. Dat deed Jacob Kos, afslager. Hij riep dan een reeks getallen af, van hoog naar laag. Hij zette bijvoorbeeld in met 'twee gulden' en ratelde dan onwaarschijnlijk snel en voor mij bijna onverstaanbaar: "Ééén negenennegentig, ééén achtennegentig, ééén zeuvenennegentig, ééén zesennegentig..." en zo voort. Tot hij iemand zag die een knipoog gaf, of die zijn pink opstak. Dat was het teken van een koper die de prijs wilde geven die de afslager het laatste had geroepen. "Verkocht, voor Willem Schaap" (bij voorbeeld). De visbak werd naar voren gekanteld, het klepje werd geopend en de palingen gleden in een andere bak, die van de koper.

Soms kochten twee of drie kleine visventers één partijtje samen, of maakte zo'n ventertje een deal met een grote koper om een klein deel van zijn koop over te nemen.

Dat was een heel levendig gebeuren daar in en rond die afslag. Mensen liepen af en aan. Veel kijkers, weinig echte kopers. Het was op zaterdag morgen een soort havensociëteit.

Intussen werd ook het 'nest' gelost uit de voorste 'trog'. 'Nest' dat was alle kleine witvis. Als dat uit de 'klaerzak' (leefnet in de bun) werd geschept in manden, stonk het ontzettend. Je moet je voorstellen dat in de zomer die visjes bijna een hele week in dat opgepropte net hadden gezeten. De helft was al dood ... 'Nest' werd verkocht aan de vismeelfabriek.

Van de opbrengsten van de palingvangst door de HZ 45 is in het dossier van de Zuiderzeesteunwet iets terug te vinden, namelijk een 'Notitie van de Vischafslag Huizen'. Twee jaaropbrengsten worden hierin vermeld;

1947: f. 5565,42

1948: f. 5400,65

Als het 'lossen' klaar was, werd de schuit uitgebreid schoongemaakt. De 'stokdweil' kwam goed van pas. Dan gingen de vissers met hun 'zootje' vis voor thuis en met kruiwagen en kostmand naar huis. De week zat er op. En ik kwam thuis met een hoofd vol met verhalen.

Op een keer liepen Jacob en ik op zo'n zaterdag terug over de Havenstraat naar het dorp. Daar kwam ons een visser tegemoet, al gewassen en geschoren. Dat was Joost Westland, 'Joost van Geertje'. "Zoë Jooëst, de kluiverstok vuruit", zei Jacob. Want hij zag dat Joost net een grote sigaar had opgestoken. Die sigaar stak naar voren uit zijn mond, zoals op zee de kluiverboom (de losse boegspriet van de botter) van de plecht naar voren werd gestoken. Zoiets vergeet je nooit.

De afloop

In de zomer van 1953 ben ik niet met de HZ 45 mee geweest.

In het najaar van dat jaar kreeg Jacob Koeman op zee hevige pijn in zijn buik. Eerst sloeg hij er weinig acht op, het werk moest door. Toen hij na enkele dagen pijn toch maar naar de wal ging en naar de dokter, vroeg deze aan Jacob: "Waarom ben je niet eerder gekomen?" "Ach, dokter", zei Jacob Koeman, "ik wist niet wanneer ik klagen moest.....".

De dokter constateerde acute buikvliesontsteking! Veroorzaakt door een verwaarloosde blindedarmontsteking. Jacob moest direct naar het ziekenhuis. Maar behandeling hielp niet meer en op 8 december is hij op 56 jarige leeftijd overleden. Te vroeg. Hij woonde toen nog steeds als vrijgezel bij zijn vader en zijn zussen. Op 17 juli 1954 overleed ook vader Willem. In het huis aan de Havenstraat bleven de drie ongetrouwde zussen, Aaltje, Harmpje en Geesje achter zonder kostwinner. Pas in december van 1954 werd de uitkering van de Zuiderzeesteunwet (zie deel A. van dit artikel) voor de erven Koeman verhoogd van f. 9 per week naar f. 65 per maand. Het was praktisch hun enige inkomen, naast een klein loontje dat Harmpje verdiende met 'uit werken gaan' (hulp in de huishouding). Hun getrouwde broer Lambert moest vaak bijspringen.

De schuit heeft na de dood van Jacob twee jaar ongebruikt in de haven gelegen. Er zal in huize Koeman lang en breed over zijn gesproken: verkopen of niet? Belangstelling van vissers was er niet voor zo'n oude schuit. Maar oude botters werden in die tijd al wel eens opgekocht door liefhebbers om als plezierjacht te gebruiken. Maar dat wilden de Koemans absoluut niet. Pleziervaart was voor hen verbonden met 'varen op zondag'. Dat kwam niet overeen met hun principes: de Bijbel verbiedt arbeid op de rustdag!

De schuit werd in 1956 toch maar verkocht, aan de firma Nieuwboer, scheepswerf te Spakenburg. De voorwaarde, die de familie Koeman daarbij stelde, was: De botter mocht nooit worden gebruikt voor de pleziervaart op zondag. Als dit niet kon worden gegarandeerd zouden de Koemans de schuit liever zelf afbreken. Maar de gebroeders Nieuwboer gingen akkoord met deze voorwaarde en de schuit werd verkocht voor f. 260! En hiermee was er een einde gekomen aan het ruim zestig jarige bestaan van de HZ 45 als vissersschuit.

Uiteindelijk bleek dat de gezusters Koeman nog recht hadden op een uitkering van de Zuiderzeesteunwet (ZsW) bij het opheffen van het bedrijf. Daarvoor dienden ze in 1965 een aanvraag in. Het bureau van de ZsW reageerde pas in 1970 op hun aanvraag! De overwaarde van de botter werd toen vastgesteld op f. 800 (!) en de waarde van de netten op f. 200. Er werd dus f. 1000 uitgekeerd. En hiermee was het dossier 'W.Koeman' van de ZsW gesloten.

Leersum, 20 juli 2006

Bronnen voor deel B

naast mijn persoonlijke herinneringen en mijn persoonlijke archief over de HZ 45:

- Fotoarchief van het Huizer Museum Het Schoutenhuis.
- HZ 45 een eervolle botter, door Evert Bruinekool, artikel in Weekblad Schuttevaer, 11 augustus 2001.
- Leven aan boord van de HZ 45, door Evert Bruinekool, artikel in Weekblad Schuttevaer, 19 januari 2002.
- Archief Rijksdienst tot uitvoering van de Zuiderzeesteunwet 1925, dossier nummer 672 over Willem Koeman.

Er volgt nog het laatste deel van de serie:

C. De HZ 45 als plezierjacht en als varend monument.

